

Андрій ЛИМАР

*к.і.н., доцент, доцент кафедри
права та європейської інтеграції
ДРІДУ НАДУ*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПІДХІД ДО НАДАННЯ ПЕРВИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ: ДОСВІД ЛИТОВСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

3 лютого 2000 р. рішенням Литовського уряду була створена робоча група, відповідальна за підготовку концепції реформування системи гарантованої державою правової допомоги, а також за розробку необхідного супутнього законодавства. До прийняття цього рішення підштовхнуло існування прогалин у функціонуванні та управлінні чинною на той момент системою; обмеженість можливостей надання безоплатної правової допомоги у цивільних та адміністративних справах, а також надання первинної правової допомоги (через відсутність інформації про доступність безоплатної правової допомоги); надзвичайно ускладнена система вимог, що пред'являються до особи, яка потребує правової допомоги, розосередження управлінських компетенцій у сфері правової допомоги між різними органами (Міністерство юстиції, Міністерство фінансів, Колегія адвокатів, суди, правозастосовні органи, муніципалітети), а також відсутність узгоджених процедур і механізмів контролю / звітності.

Новий Закон «Про правову допомогу» [1] був прийнятий Парламентом Литовської Республіки 20 січня 2005 р. разом з Законом «Про вступ в силу нового Закону «Про правову допомогу»» [2].

Наміри законодавців, які працювали над новим Законом «Про правову допомогу» зводилися до наступного: підвищення ефективності існуючої системи правової допомоги з тим, щоб держава могла виконувати свої конституційні зобов'язання, несучи контрольовані і помірні витрати. Новий Закон «Про правову допомогу» передбачав здійснення цілого ряду реформ системи правової допомоги, націлених на покращення керівництва та надання правової допомоги в цілому. Закон передбачає наявність двох типів гарантованої державою правової допомоги: первинної і вторинної.

За новим Законом первинна правова допомога – це правова інформація (інформація про правову систему, закони та інші правові акти, надання правової допомоги), правові консультації (поради з правових питань), підготовка документів, призначених для державних органів і органів місцевого самоврядування, поради щодо вирішення спорів у досудовому порядку та ін. Також вона включає складання прохання про надання вторинної правової допомоги або допомогу у поданні такого прохання. Слід зазначити, що такого рівня правова допомога не охоплює підготовку

процесуальних документів (призначених для суду), тому особи, які надають первинну правову допомогу, таких документів не готують.

Новий Закон «Про правову допомогу» припускав проведення ряду реформ, покликаних вирішити проблеми, пов'язані з критеріями прийнятності звернення за правовою допомогою, визначеними попередньою редакцією Закону. Згідно з попередньою редакцією Закону «Про правову допомогу» навіть надання первинної правової допомоги було можливим тільки в разі відповідності клієнта встановленим рівням доходів або власності. Відповідно до нового Закону «Про правову допомогу», всі громадяни Литовської Республіки, громадяни країн ЄС, а також інші фізичні особи, які законно проживають в Литовській Республіці та інших державах ЄС, мають право на отримання первинної правової допомоги без необхідності відповідати будь-яким критеріям. Єдине встановлене обмеження стосується часу – не більше години консультування і надання інформації в сфері правової допомоги [1].

Новий Закон «Про правову допомогу» припускав реструктуризацію підходів до управління системою правової допомоги, а також вдосконалення цілей правозастосовчої практики. В рамках реформи передбачалося створення п'яти Служб з питань гарантованої державою правової допомоги, розширення їх діяльності, а також знаходження способів співпраці між основними суб'єктами системи – урядом Литви, Міністерством юстиції, органами місцевої влади (муніципалітетами), Колегією адвокатів Литви, Службами з питань правової допомоги – і чіткий розподіл функцій між ними.

Первинну правову допомогу організують і (або) надають органи самоврядування. Муніципальні установи займаються організацією та наданням первинної правової допомоги, здійснюють інформування шляхом підготовки інформаційних видань, публічних виступів, розміщення інформації в інтернет-джерелах, регулярного проведення громадських інформаційних кампаній, що підвищує рівень обізнаності місцевого населення про можливості отримання гарантованої державою правової допомоги, а також про умови надання такої допомоги. Органи місцевої влади так само, як і Служба правової допомоги, зобов'язані надавати річний звіт до Міністерства юстиції з описом виконаної за звітний період роботи, а також вжитих заходів з надання гарантованої державою правової допомоги.

Особи, які бажають отримати первинну правову допомогу, не зобов'язані декларувати свої доходи і майно. Вони повинні звертатися до виконавчого органу самоврядування за своїм декларованим місцем проживання або, якщо особа не має місця проживання, до виконавчого органу самоврядування, до якого особа належить.

Первинна правова допомога повинна бути надана відразу після того, як інтересант звернувся до виконавчого органу самоврядування. Якщо немає можливості відразу ж надати первинну правову допомогу, заявнику

повідомляється про час прийому, який не може бути довшим за 5 днів з дня звернення [1].

Первинну правову допомогу надають посадовці органів самоврядування, в описі посадових обов'язків яких встановлені функції правового порядку, працівники, які працюють за трудовими договорами, в яких передбачені правові функції, і які отримують заробітну плату з бюджету самоврядування, або адвокати (професійні адвокатські товариства), або громадські установи, з якими органи самоврядування укладають договір. Органи самоврядування, з урахуванням якості, ефективності та економічності первинної правової допомоги, вибирають конкретний спосіб її надання.

Тривалість первинної правової допомоги не повинна перевищувати однієї години. Вона може бути продовжена за рішенням виконавчого органу самоврядування або його уповноваженої особи.

Кожна особа за первинною правовою допомогою з одного і того ж питання може звернутися тільки один раз.

Якщо при наданні первинної правової допомоги з'ясується, що заявнику знадобиться вторинна правова допомога, особа, яка надає первинну правову допомогу, допомагає заявнику написати або сама пише прохання про надання вторинної правової допомоги.

Якщо заявник звертається з приводу дій або бездіяльності службовця того органу самоврядування, який надає первинну правову допомогу, то працівник органу самоврядування інформує заявника про можливий конфлікт інтересів. І тільки в разі, якщо заявник згоден, то службовець цього органу самоврядування надає первинну правову допомогу [1].

Якщо заявник не згоден, щоб первинну правову допомогу надав працівник цього органу самоврядування, він пропонує заявнику звернутися до адвоката або до публічної установи, з яким орган самоврядування уклав договір, або до державної Служби гарантованої правової допомоги.

Правова допомога надається безоплатно. При зверненні за правовою допомогою заявник повинен мати посвідчення особистості.

Первинна правова допомога не надається, якщо: вимоги заявника явно не обґрунтовані; заявнику з цього питання була надана вичерпна консультація адвоката або очевидно, що таку допомогу він може отримати і без встановленої цим законом гарантованої правової допомоги; заявник звертається по приводу не своїх прав і законних інтересів, крім випадків представництва за законом.

Новий Закон «Про правову допомогу», безумовно, обійдеться уряду Литви дорожче, ніж його попередня версія. Однак незначне збільшення витрат, в сукупності з підвищенням ефективності механізмів надання правової допомоги, а також впровадження моніторингових механізмів повинні привести до істотного розширення сфери доступу

малозабезпечених громадян до якісної правової допомоги. Таким чином, Литва зможе не тільки виконати свої зобов'язання в рамках міжнародних угод і відповідно до Конституції, але також розширити і зміцнити конституційну систему в цілому.

Очевидно, що прийняття нового Закону «Про правову допомогу» є першим необхідним кроком, але недостатньою умовою для створення повноцінної системи правової допомоги. Таким чином, тільки всебічна реформа може привести до суттєвих структурних та функціональних змін системи правової допомоги в Литві.

1. Закон «Об изменении Закона «О гарантированной государством правовой помощи» от 20 января 2005 г. № .X-78 (вступил в действие 1 мая 2005 г.) // Official Gazette – 2005. – № 18-572.

2. Закон «О вступлении в силу Закона «Об изменении Закона «О гарантированной государством правовой помощи» от 20 января 2005 г. № X-79 (вступил в действие 1 мая 2005 г.) // Official Gazette – 2005. – № 18-573.

Олександр ОВДІН

*к.і.н., доцент, доцент кафедри
права та європейської інтеграції
ДРІДУ НАДУ*

ДЕМОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ЧЛЕНСТВА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ В ЄС ТА БРЕКЗІТУ

23 червня 2016 р. народ Сполученого королівства Великої Британії та Північної Ірландії на референдумі більшістю голосів (51,9 %) підтримав вихід своєї держави зі складу Європейського Союзу. Почався складний процес, який отримав у суспільстві та серед науковців назву Брекзиту. Зазначимо, що раніше подібних прецедентів не було – раніше ЄС лише розширювався (щоправда можна згадати про вихід Гренландії у 1985 р., проте, він відбувся ще до Маастрихтського договору, і до того ж Гренландія є автономним регіоном у складі Данської корони, а не суверенною державою). Процес Брекзиту триває до сьогодні. Більш того, британський парламент відмовився підтримати Угоду про вихід Британії з ЄС та на даний момент невідомо чи вдасться реалізувати результати референдуму (уряд Сполученого королівства наполягає на тому, що альтернативи Брекзиту не існує).

У даному контексті буде доречним розглянути роль та значення, яку грає Велика Британія у ЄС, а відповідно й те, що зміниться для ЄС у зв'язку із виходом цієї держави зі складу Союзу. Ми зупинимось на демографічних аспектах перебування Сполученого королівства у ЄС та Брекзиту.

По-перше, зазначимо, що на 1 січня 2018 р. населення ЄС становило